

Ett urval seminarier från ISAAC-konferensen i Montreal

När man är på en konferens där det finns ett stort antal parallella seminarier gör varje person sitt eget urval bland allt som finns att se och höra på. Det som presenteras här är sådant som jag tyckte var speciellt intressant. Andra personer tog del av andra saker och förhoppningsvis berättar några av

Gail Van Tatenhove föreläser

dem också om sina intryck. Konferensprogrammet där man kan se en översikt över alla presentationer finns på konferensens hemsida: www.isaac2008.org. En CD med sammanfattningar på engelska av alla presentationer kommer att gå att köpa från www.isaac-online.org.

Samla in och analysera kommunikation

Marilyn Buzolich, Diane Russell, Judith Lunger-Bergh och Deborah McCloskey

Marilyn Buzolich och hennes medarbetare beskrev ett verktyg för att observera och analysera kommunikativt beteende hos barn med flera funktionsnedsättningar. Verktøget heter CSA, Communication sampling and analysis, och är gjort för att fånga barnets kommunikativa beteenden och dess omfattning i naturliga kontexter där de interagerar med andra. Med verktyget studerar man:

1. Kommunikationssätt
2. Kommunikativa funktioner
3. Bevis för intentionalitet

Föreläsarna menade att det är viktigt att komma ihåg att barns kommunikation varierar med olika situationer, partner och kontexter. Därför behöver barn observeras i olika situationer. Mer information om CSA hittar man på www.acts-at.com/CSA.html.

Metoder för att föra in formell AKK i barns tidiga kommunikation

Cynthia Cress

Cynthia Cress höll en engagerande föreläsning där hon slog fast att barn inte behöver ha några förkunskaper innan det är lämpligt att börja med AKK. Istället handlar det om att bygga på barnets existerande funktioner och stödja dem. När barnet sträcker sig efter någonting kan man t ex introducera en bild vid objektet så att barnet får förstärkt vad det redan kommunicerar. Åhörarna fick se en mängd videofilmer som illustrerade det hon förde fram. Hon menade att det vi ska lära ut är inte hur man hanterar kontakter eller symboler, utan nya sätt att förmedla ett budskap. Om barnet redan tar initiativ till budskapet är det mera troligt att det också kommer att ta initiativ till budskap som förmedlas via formell AKK.

Cynthia Cress brukar lägga upp sina presentationer på www.unl.edu/barkley/present/cress.shtml.

Ett nytt datorbaserat instrument för att mäta språkförståelse hos icke-talande barn med CP

Johanna Geytenbeek Margriet Heim

Johanna Geytenbeek och Margriet Heim har utvecklat ett språkförståelsetest som ställer minimala krav på barnets motorik. Testet heter C-BiLT, är för barn mellan 18-75 månader och är tänkt att kunna ersätta test som Reynell Developmental Language Scale (RDLS) som kräver att barnet hanterar objekt på olika sätt. Det är testat på en grupp barn med CP, med lovande resultat.

Ljud av tystnad – fonologisk medvetenhet och skrivet språk hos barn med motoriskt baserade talsvårigheter

Janna Ferreira Jerker Rönnberg Stefan Gustafson

Janna Ferreira presenterade två studier om fonologisk medvetenhet. Hon hade jämfört hur barn med läs- och skrivsvårigheter och barn med talsvårigheter på grund av rörelsehinder klarade läsning av meningar och stavning av ord och nonord, före och efter träning av språklig medvetenhet. Barnen med läs- och skrivsvårigheter klarade läsningen bättre efter träningen. Det gjorde inte barnen som hade stora talsvårigheter på grund av rörelsehinder, trots att de visade kvalitativt förbättrad språklig medvetenhet. Båda grupperna var bättre på att stava ord efter träningen. Studie två handlade om vilka stavfel som gjordes av en flicka med anartri. Resultaten visade att hon framför allt tappade bort bokstäver. Hon gjorde fler stavfel i långa ord och i bokstäver som förekommer i mitten på orden. Studierna var hämtade från Jannas doktorsavhandling i Handikappvetenskap vid linköpings universitet och kan också hittas här: Ferreira, Janna (2007). Sounds of silence: Phonological awareness and written language in children with and without speech.

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-10184> (2008-08-18)

Undersöka dynamiska displayer med visuella scener: Implikationer för att arrangera och lära ut symboler

Richard Peterson beskrev experiment där barn på 2 och 3 år fick lära sig hitta i vokabulär som var upplagda som visuella scener. Tidigare forskning har visat att det kan vara lättare för barn i 3-årsåldern att lära sig hitta i visuella scener än i traditionella rutmönster. Vi fick se hur en sådan visuell scen kunde se ut och Richard berättade om resultaten, som bland annat visade att det var svårare för 2-åringar än för 3-åringar att lära sig detta.

Dockhus som användes i experimentet

Kärnvokabulärklassrummet: Göra mer med mindre

Gail Van Tatenhove Andrea Madeya

Gail Van Tatenhove föreläser

Gail Van Tatenhove menade att vi allt för ofta samlar på oss mängder med bilder för substantiv som hör ihop med olika aktiviteter. Men vi glömmer bort de ord som är vanligast och viktigast – kärnvokabuläret, det som på engelska kallas "the core vocabulary". Hon visade exempel från amerikanska klassrum där det kunde finnas mängder med bilder (mest substantiv) och situationsinriktade kartor för varje aktivitet. Men de var inte personliga och de fanns

inte kvar när aktiviteten var genomförd, så eleverna hade svårt att hitta i dem och att

använda dem för mer än att svara på lärarens frågor. Gail menade att det ger eleverna ett stort antal ord att hantera, lära sig och att hitta på olika tavlor, och det leder till begränsad användning utanför aktiviteten, inlärd passivitet (läraren styr allt) och beroende av prompting.

Hon menade att man istället borde använda en metod som hon kallar "Mer med mindre"

- Personliga AKK-system
- Fokusera på ett mindre antal högfrekventa ord (börja med 20-100)
- Språkinriktade mål och språkvänlig design
- Visuellt stöd som påminnelse

Vi bör lägga in frekventa ord som används av andra barn, för att ge barnen MÅNGA OLIKA ANLEDNINGAR att tala.

Exempel:

Hälsa – Hej

Skiljas – Hej då

Be om hjälp – hjälp

Be om mer/repetition

– igen, mer

Förekomst – det, den, där, titta

Icke-existens/Försvinnande

– borta

Ägande – min, din

Avvisande – sluta, färdig

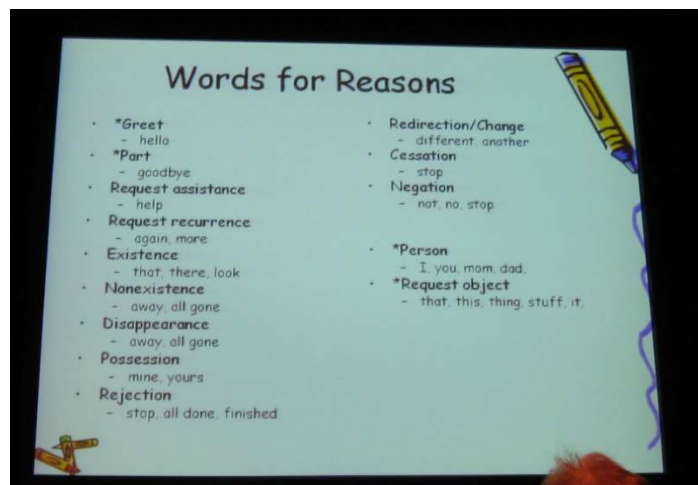
Förändring – annan, annat,

Sluta – stopp

Negation – inte, nej, sluta

Person – jag du, mamma, pappa

Begära sak – den här, den där, sak, den

Ord för anledningar – bild från presentationen i Montreal

Välj +/- 100 ord

Börja med minst 1 ord för "kritisk" språkfunktion

Lägg till verb, adverb, adjektiv och prepositioner som har så bred användning som möjligt

Kommunikationsböcker med många sidor och många bilder på varje kan vara svåra att använda för många elever. Om barnet förväntas bygga sekvenser från olika sidor ställer det höga krav på kognitivt och språkligt minne + vid lågteknologiska lösningar, fysisk ansträngning för att vända sidor. Om allt finns tillgängligt samtidigt är det lättare, men fortfarande svårt.

För att göra ett system språkvänligt förespråkar Gail och hennes medarbetare att man ska skapa en sida med kärnord (eng. core words) från en lista på +/- 100 frekventa ord. Varje person ska ha sin personliga variant som bland annat tar hänsyn till syn och sätt att peka. Sen kan man ha kartor med utökat vokabulär (eng. fringe/extended words) som komplement.

Personliga kartor

Personliga kartor med minst 20 kärnord:

10 ord för tidiga pragmatiska funktioner:
igen, slut/färdig, olika, hjälp, mer, vad, borta, göra, titta, stopp

10 ytterligare ord:

2 personer & pronomen (jag – namn, du-din)

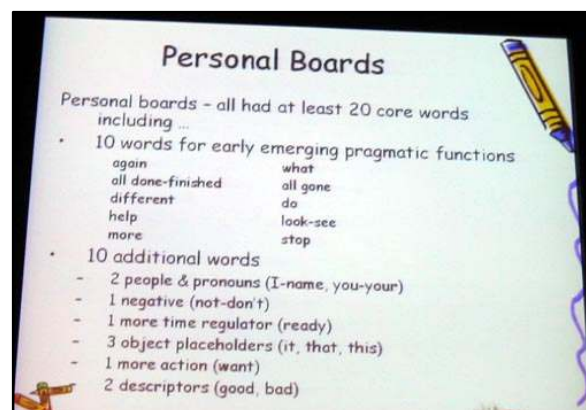
1 negation (inte)

1 tidsregulator (klar/redo)

3 platshållare för objekt (den, det här, det där)

1 ytterligare händelse (vill)

2 beskrivande ord (bra, dålig)

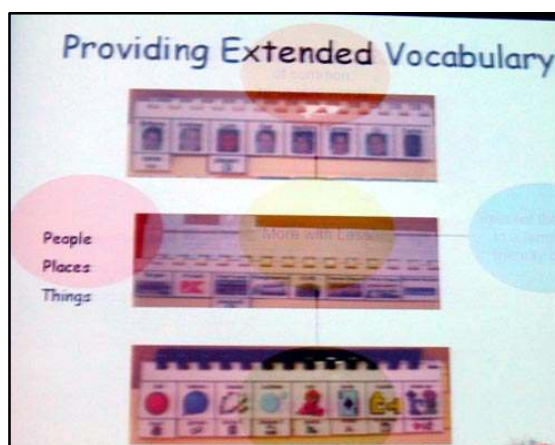

Personliga kartor

Många av de här orden är svåra att illustrera på ett tydligt, lättförståeligt sätt. Enligt Gail kan elever med stora kognitiva och språkliga svårigheter ändå lära sig dem om de lärs ut i motiverande aktiviteter. Läraren kan använda olika ledtrådar (prompts) för att stödja eleven, svara på alla kommunikationsförsök och låta användningsförsöken få naturliga konsekvenser. Ofta fokuserar man på olika språkliga mål. De ord som man inte just då håller på att träna kan man maskera/gömma tillfälligt. Angreppssättet är "inläring genom användning". Och eftersom orden alltid är där, på samma plats, blir det många anledningar att använda dem varje dag och många repetitioner.

Exempel på minimalt kärnvokabulär.

Utökad vokabulär för personer, platser och saker.

Märka upp omgivningen

En annan sak som Gail påpekade gäller hur vi märker upp omgivningen med bildsymboler. Att använda bilder som föreställer sakerna tillför ju inte någon ny funktion. Om vi istället använder bilder som säger något om funktionen, t.ex. tända/släcka på kontakten till lampan och på TVn, så kan det stödja både rutiner, oplanerad användning och generalisering. Det kan ge användbar symbolanvändning som kan användas i många sammanhang.

Vi bör alltså fokusera på "vad göra", "vem", "varför", "var" och "hur", snarare än "vad är" och märka upp objekt i rummet med allt UTOM bilder för själva sakerna.

Exempel:

På skolbänken: "Sitt här"

Vid klädhängarna: "Häng upp", "Ta ner"

Vid hissen: "Åka upp - Åka ner", "Gå in - Komma ut"

Vid lampkontakten: "Tända - Släcka"

Vid dörren: "Gå ut - Komma in"

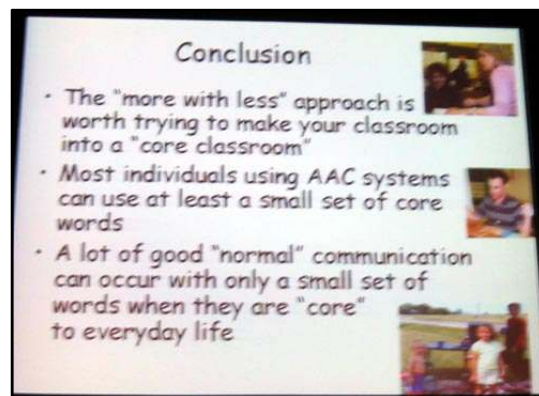
På boklådan: "Jag vill läsa - Lägg den här"

Resultat vid användning av modellen i USA

Den här modellen har provats i två klassrum och fyra program för vuxna elever med svår utvecklingsstörning i USA. Efter ett år (januari 2008) hade samtliga 24 deltagare ett personligt AKK-system som de använde, mot ingen av dem när studien började (januari 2007). Två av dem hade ett högteknologiskt system som komplement till det lågteknologiska.

Antal ord på kartorna: 2/24 = mer än 100 kärnord.
8/24 = 76-100 kärnord. 10/24 = 51-75 kärnord.
3/24 = 26-50 kärnord. 1/24 = 1-25 kärnord.

Lärarna tyckte att eleverna var mer aktiva och oberoende än tidigare. De använde mer varierat språk och flera av dem använde sitt kommunikationssystem med fler kommunikationspartners och i fler aktiviteter och sammanhang. Lärarna arbetade mer som språkmodeller och de behövde använda mindre tid för att tillverka material.

Sammanfattning – bild från föreläsningen

Gail van Tatanhove har en hemsida där man bland annat kan hämta listor på det kärnvokabulär hon förespråkar: www.vantatenhove.com/

Röstinsamling – Voice Banking Options 101

Saima Sheikh Monique Fourcaudot Lorelee MacLean Juan Lopez

Det fanns ett antal föredrag som beskrev olika sätt att samla in rösten hos personer med progredierande sjukdomar som ALS, medan talet fortfarande fungerar. Tanken är att senare kunna använda den egna rösten i kommunikationshjälpmiddel. För engelska språket finns det nu möjlighet att använda en persons röst och skapa en personlig talsyntes utifrån det. Det krävs dock många inspelningar och kan vara alltför tidskrävande och ansträngande för många. I det här föredraget förespråkades istället inspelning av användbara ord och fraser som kan användas som de är i hjälpmedlen. I föredraget demonstrerades hur man praktiskt kan gå tillväga, men åhörarna fick också reda på en del om resultaten av denna metod. Även om rösten ofta redan hade börjat försämrats när inspelningarna gjordes, var det ändå många deltagare som föredrog att ha sin egen röst i hjälpmedlet, kompletterat med vanlig talsyntes.

Ny bok om AKK för vuxna med akuta eller kroniska medicinska tillstånd

Det gavs flera intressanta föredrag om bl.a. AKK vid intensivvård, ALS och afasi. Flera av dem baserade sig på en ny bok som innehåller mycket matnyttigt om bland annat dessa områden. Boken heter **Augmentative Communication Strategies** for Adults with Acute or Chronic Medical Conditions och går bl.a. att beställa via Adlibris. Redaktörer är David Beukelman, Kathryn Garrett och Kathryn Yorkston och boken gavs ut av Paul H. Brookes publishing co, 2007. ISBN-13: 978-1-55766-875-2

Innehåll:

1. An Introduction to AAC Services for Adults with Chronic Medical Conditions: Who, What, When, Where and Why.
2. AAC in the Intensive Care Unit
3. Brainstem Impairment

4. Spinal Cord Injury
5. Traumatic Brain Injury
6. Severe Aphasia
7. Primary Progressive Aphasia
8. Dementia
9. Amyotrophic Lateral Sclerosis
10. AAC Intervention for Progressive Conditions: Multiple Sclerosis, Parkinson's Disease, and Huntington's Disease
11. AAC for People with Head and neck Cancer
12. AAC Decision-Making Teams: Achieving Change and Maintaining Social Support.

Förståelse av skrivna alternativ vid svår afasi, i konversation kontra avkontextualiserad testning

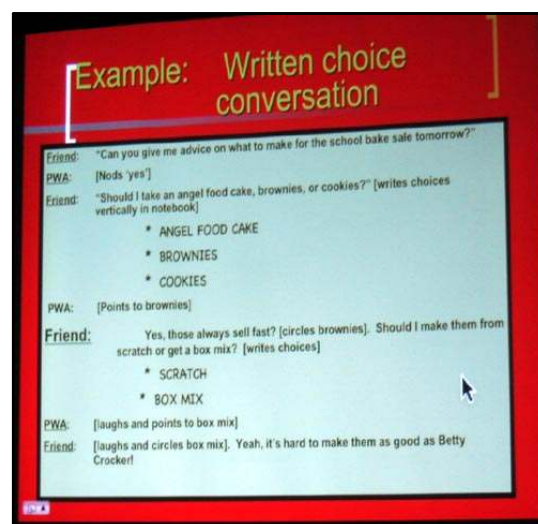
Kathryn Garrett, Joanne Lasker, Carey Smith

Kathryn Garrett visade exempel på hur personer med svår afasi kan delta i samtal på hög nivå genom att de presenteras skrivna alternativ under samtalets gång. Detta trots väldigt låga resultat på afasitest. Hon berättade om en studie där 6 personer med afasi och alexi (varav 3 med svår afasi och 3 med måttlig afasi/talapraxi) presenterades skrivna alternativ i "kontextuell konversation" respektive "avkontextualiserad textläsning". De fick var och en 5 experimenttillfällen där de fick fyra benämnda och skrivna alternativ att välja mellan som svar på 10 frågor som hängde ihop med samtalet. Vid ett annat tillfälle fick de 10 lösryckta frågor med vardera 4 svarsalternativ som presenterades med enbart text. Svårighetsgraden på frågorna och svaren var likvärdig. Resultaten visade att alla 6 deltagarna klarade sig mycket bättre i den kontextuella konversationen än vid den avkontextualiserade textläsningen.

Garrett menar att resultaten stöder en modell av Beeson & Hillis (2001) som säger att alla läsare använder multimodal väg till läsförståelse. De stöder också Pierce (1983) förslag att använda kontextuell information för att behandla afasi. Och hon förespråkar utlärninng av denna metod till långt fler personer med afasi och deras samtalspartners än som är fallet idag.

Man kan hitta många presentationer av Kathryn Garrett på nätet, bland annat på <http://aac.unl.edu/>, där det finns samlat en stor mängd resurser om AKK.

Presentationerna som är beskrivna här finns i ISAAC 2008- Conference Proceedings, som ska gå att köpa från www.isaac-online.org.

Exempel på konversation med skrivna alternativ